

Àngels e demonis
de Francesc Eiximenis

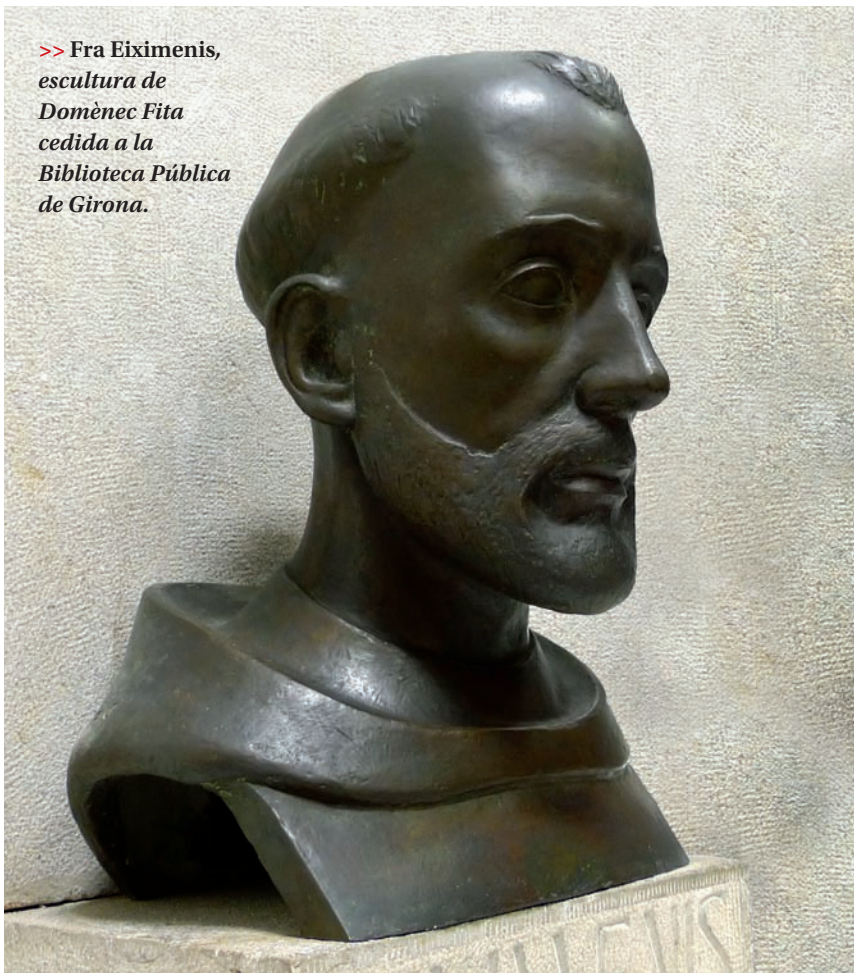

BUROCRÀCIA CELESTIAL

VICENÇ PAGÈS > TEXT

>> Fra Eiximenis,
escultura de
Domènec Fita
cedida a la
Biblioteca Pública
de Girona.

© PEP CABALLÉ

Ramon Muntaner, fill de Peralada, i **Francesc Eiximenis**, de Girona, són els dos escriptors medievals més rellevants nascuts dins els límits geogràfics que cobreix aquesta revista. Tots dos van estar vinculats al poder, i tots dos van establir-se a València. Muntaner encara inclou algun dialectalisme empordanès a la seva crònica, però Eiximenis és, ras i curt, un escriptor valencià nascut a Girona.

L'obra literària d'Eiximenis, que va ingressar de ben petit en l'orde franciscà, consisteix en la sistematització i la divulgació del saber religiós i moral de l'època. Al contrari que Ramon Llull, no destaca per la seva originalitat, sinó per la seva fidelitat a la tradició escolàstica.

Si bé el seu llibre més citat és *Lo Crestià*, un projecte enciclopèdic que havia de superar les vint mil pàgines i que va deixar inacabat, la seva obra més llegida va ser el *Llibre dels àngels*. El quart tractat d'aquest llibre va ser editat el 2003 per Quaderns Crema a cura de Sadurní Martí, amb l'ortografia normalitzada i el mateix títol que un dels *best-sellers* més coneguts de Dan Brown: *Àngels e demonis*. Segons Martí, el llibre d'Eiximenis va ser un èxit: «És el tractat sobre els àngels en vulgar més complet i famós de l'edat mitjana, i és, sens dubte, l'obra més llegida i traduïda d'Eiximenis i la que es va imprimir més vegades».

Avui dia els àngels s'han desdibuixat del nostre imaginari. L'angelologia és una àrea de coneixement que sol quedar lluny dels interessos de la població. La primera sorpresa que s'enduu el lector actual d'aquest llibre, publicat per primera vegada el 1392, és que Eiximenis en parla amb la mateixa familiaritat amb què ho faria un historiador o un sociòleg. Els mateixos àngels es comporten d'una manera que avui considerariem ben poc angelical. Quan Déu els fa saber que per prosperar en l'escalafó celestial han de servir criatures més baixes que ells, els àngels deliberen i uns quants conclouen que «no aitaria cosa justa que natura angèlica servís a creatura pus baixa, e que la llei per Déu posada més aitaria temptativa que no preceptiva». Davant la proposta divina, doncs, la tercera part dels àngels prefereixen conservar els seus privilegis. La postura de Llucifer, el serafí rebel, fa pensar en la d'un sindicalista mesquí.

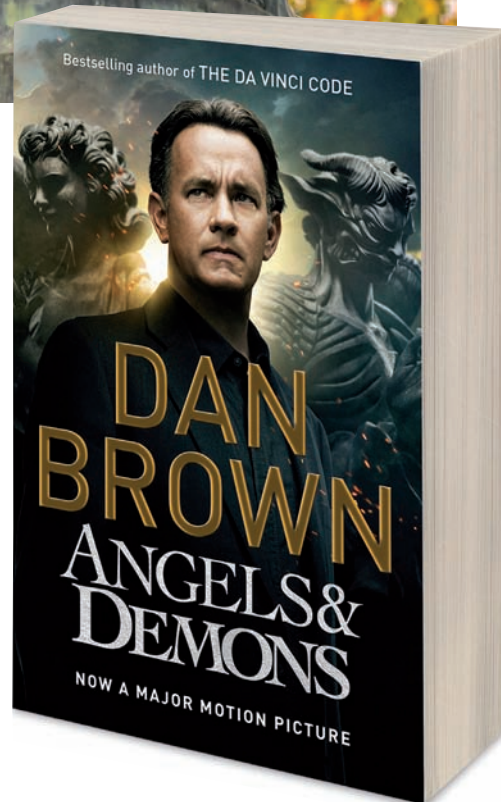
Després de narrar l'expulsió dels àngels rebels, Eiximenis passa a detallar, amb la minuciositat pròpia d'un funcionari de carrera, les funcions, l'organització i la jerarquia dels àngels del cel

© IHERMOS

>> Monument de l'Àngel Caigut en els jardins del Retiro de Madrid, obra de Ricardo Bellver.

(secretaris, executors...), així com les comunicacions que s'estableixen entre ells. A continuació, es formula preguntes d'angelologia avançada, i en dóna les respostes seguint l'esquema del catecisme. Quan un mortal es condemna, ¿se'n ressent l'estat d'ànim de l'àngel que se n'ocupava? Després, l'àngel que queda lliure, ¿s'ocupa d'un altre mortal? Eiximenis també es fa preguntes, i hi respon amb precisió, a l'entorn dels àngels de la guarda d'Adam, de Jesús, de la Verge Maria, dels jueus i de l'Anticrist.

La postura de Llucifer, el serafí rebel, fa pensar en la d'un sindicalista mesquí

Trucs contra els diables

La segona meitat del llibre està dedicada als diables. El franciscà gironí n'esmenta els noms generals i específics, n'enumera les competències i limitacions (no poden predir el futur ni forçar el lliure arbitri), i les maneres que tenen de temptar els homes. En el capítol 43, facilita trucs per lluitar contra els diables, com ara l'ús d'uns determinats minerals, vegetals i animals: «Diu que posa Plini que cor de voltor lligat en pell de lleó o de rambosa fuja los demonis». El mateix poder té «anell fet d'ungla d'ase». Eiximenis hi afegeix conjurs en català i en llatí que obren el mateix efecte. Finalment, dilucida altres qüestions complexes, com ara l'origen de la malícia dels diables o el tractament que mereixeran després de la fi del món.

Llegint *Àngels e demonis* he entès finalment la lògica demoníaca. Sempre m'havia preguntat per què el diable tempta l'home per, després, quan ha sucumbit, fer-lo cremar lentament. Trobava que castigant el pecador seguia els interessos divins, més que no pas els diabòlics. Doncs bé, conta Eiximenis que els dimonis odien l'home perquè, segons la visió meritocràtica del Creador, té dret a accedir als espais celestials que ells consideraven que els estaven reservats. L'objectiu dels diables, doncs, no és castigar l'home que els fa cas, sinó tota l'espècie, i sobretot impedir que els homes

prosperin en la jerarquia angèlica. En una paraula, la lògica que guia el dimoni és l'enveja.

Francesc Eiximenis va néixer cap a l'any 1330. Va seguir estudis universitaris a les capitals del saber de l'època (París, Roma, Oxford, Colònia) i va arribar a ser degà de la Universitat de Lleida. Era, doncs, un intel·lectual, si bé conservador, al servei de l'Església. La seva missió va ser divulgar-ne els coneixements, eixamplar la base del coneixement religiós en un moment en què augmentaven els ciutadans que sentien curiositat però no tenien estudis superiors que els permetessin accedir directament a les fonts del saber. *Àngels e demonis* es considera una de les obres més fresques que va escriure, encara que avui dia resulta monòtona i repetitiva. Auster, exempta d'ornaments, la seva prosa té el mateix interès literari per a un lector no especialitzat que la *Imitació de Crist* de Tomàs de Kempis, o sigui, no gaire. Com a autor medieval, Eiximenis no sembla gens preocupat per distingir la seva opinió de la dels savis que l'han precedit, i sovint intercala sen-

se avisar paràgrafs d'altres autors, o recicla les seves pròpies obres. El seu objectiu principal no era literari, sinó pràctic: resoldre els dubtes del lector i edificar-lo. Ara bé, sis segles després, el lector es mou en unes coordenades prou diferents: l'interès principal que té la seva obra no és

tant religiós com històric, ja que ens permet endinsar-nos en la ment d'un savi del segle XIV. Avui, és temptador enquadrar la seva obra en el camp de la literatura meravellosa, al costat dels mons artificials de Tolkien, dotats de versemblança pròpia, independent de tota realitat coneguda. Al segle XVII, John Milton va saber treure més partit literari del mateix tema al poema *Paradise Lost*. Actualment, el paper dels àngels s'ha reduït al de comparses en comèdies com ara *It's a wonderful life* o *Heaven can wait*, o, darrerament, en el subgènere del *thriller* religiós dirigit a adolescents.

Vicenç Pagès i Jordà és escriptor.

Actualment, el paper dels àngels s'ha reduït al de comparses en comèdies com ara *It's a wonderful life* o *Heaven can wait*